

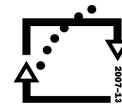
evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

UNIVERZITA
PALACKÉHO
V OLOMOUCI

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Metodika 3. workshopu **Předsudek má mnoho podob**

Verze pro ZŠ

Úvodní slovo

Žijeme v době, která otevírá hranice jednotlivých států a dává tak možnost lidem, kteří do naší země přichází z pracovních, politických či osobních důvodů, najít nový domov. V rámci české společnosti se tak vytvářejí skupiny lidí, kteří tvoří v zemi menšinu – jedná se o menšinu vietnamskou, mongolskou apod. Menšinu ale v naší zemi netvoří jen skupiny lidí jiné národnosti, ale i etnické skupiny, které přesto, že zde obvykle žijí již velmi dlouho a mají české občanství, se nemusí cítit ani být většinou považováni jako Češi. Vzniká tak multikulturní společnost, která na své členy klade poměrně vysoké nároky a předpokládá, že lidé tuto skutečnost brzy přijmou, a co víc, že rozdílnost kultur a celkově způsobu života jednotlivých výše zmíněných skupin budou považovat za „normální“, přirozenou, budou ji tolerovat, či dokonce, v ideálním případě, se pro ně stane obohacující.

Realita je ale jiná. Ona rozdílnost jednotlivých kultur, které spolu sdílí určité území, odlišnost jejich způsobu života, se stává spíše než obohacením zdrojem určitých negativních a zobecňujících postojů, k jejichž vzniku dochází tím spíše, čím je pro nás způsob života dané skupiny nepochopitelnější, považujeme ho za „problémový“ apod. Dochází tak ke vzniku stereotypů, které ještě nemusejí mít podobu nepřátelského postoje, ale jedná se spíše o zevšeobecňující mínění o určitých skupinách či objektech. Stereotypy jsou náplní workshopu předcházejícího, tématem tohoto workshopu jsou předsudky.

Název workshopu zní: Předsudek má mnoho podob. Už samotný název poukazuje na skutečnost, že předsudky se nemusejí zdaleka týkat jen etnických a národnostních skupin, jak se mnoho lidí, žáků a žákyň základních a středních škol zejména, domnívá. Tento workshop vychází ze širšího chápání pojmu předsudek, který tak nepředstavuje pouze apriorně negativní postoj vůči příslušníkům jiných kultur, ale také vůči mnoha dalším skupinám a jedincům, jestliže vykazují určité charakteristiky, či znaky. Předsudky totiž můžeme mít jak vůči lidem, kteří vykazují odlišnou kulturu, barvu pleti, národnost či etnikum, ale předsudek může být také postojem vůči věku, genderu, vzhledu (např. obézním lidem), dále předsudek vůči náboženství apod. V případě předsudku jde tedy o to, že jedince hodnotíme na základě nepřilíš podstatných vnějších znaků namísto toho, abychom se je snažili více poznat, a utváříme si vůči nim určitý postoj. Například člověka, který je odlišné barvy pleti, je určitým způsobem

oblečen apod., automaticky kategorizujeme do skupin, vůči kterým můžeme mít nebo máme předsudky.

Širší chápání pojmu předsudek bylo zvoleno z toho důvodu, že je možné, že žáci a žákyně za předsudek považují již zmíněné negativní postoje vůči jedincům odlišné barvy pleti či kultury nebo národnosti, a svoje možné negativní postoje vůči jedincům, kteří například nosí brýle, jsou obézní nebo v případě dívek mají blond vlasy, za předsudky ani nepovažují. Workshop usiluje o to, aby žáci a žákyně upustili od jednostranného chápání pojmu předsudek, který často spojují s romskou menšinou, ale uvědomili si, že stejně tak můžeme za předsudek považovat takové jednání, kdy se například posmívají spolužákovi s brýlemi, kterého můžou považovat za „šprta“, nebo si spolužáka, který je silnější postavy, nechtějí vybrat do týmu např. na štafetový běh. Cílem workshopu není to, abychom žákům ukázali, že předsudky mají a že je to něco špatného – naopak. Žákům a žákyním bude vysvětleno, že mít předsudky je přirozená věc, protože se jedná o určitý způsob „obrany“ vůči něčemu, co je cizí, jiné, o čem se domníváme, že nás může ohrožovat apod. To, co je ale v případě předsudků velice důležité, je to, že musíme tuto skutečnost, tedy že jednáme pod vlivem předsudků, nějakým způsobem reflektovat, pracovat s ní. Jedině tehdy, pokud si uvědomíme, že jednáme pod jejich vlivem, můžeme některé své jednání a reakce lépe zvažovat a rozmyslet.

Jak jsem již uvedla – tématem předchozího workshopu jsou stereotypy, proto jedním z cílů workshopu je mimo jiné také odlišení stereotypů od předsudků, které je třeba chápat jako negativní postoj, zatímco stereotypy jsou pozitivní nebo minimálně negativní. Pokud předsudek jako negativní postoj překročí hranice „pouhého“ nepřátelství vůči některým jedincům a stane se aktivním jednáním, které daného jedince ovlivňuje a znevýhodňuje, hovoříme o diskriminaci. Na problematiku diskriminace, jakožto jednání, ve které můžou předsudky vyústit, se v tomto workshopu alespoň okrajově také zaměříme, protože je možné, že žáci a žákyně pojmy diskriminace a předsudek zaměňují, resp. považují za diskriminaci jednání, které hranice předsudku dosud nepřekročilo.

Anotace

Žáci a žákyně si prostřednictvím několika aktivit vyzkouší, jaké to je, když jsou nuceni pod tlakem vybírat na základě prvního dojmu, a také jak veliké následky to pro člověka, který se stane obětí takového jednání, může mít. Budou pracovat se svými vlastními zkušenostmi a ujasní si podstatu takových pojmů, jako je předsudek, diskriminace.

Výchozí předpoklady

Máme velmi opodstatněný předpoklad, že postoje žáků a žákyň k lidem, se kterými se běžně setkávají, jsou do značné míry ovlivněny prvním dojmem a předsudky. Žáci a žákyně tak mají tendenci hodnotit člověka podle toho, jak vypadá, co má na sobě, posmívat se spolužákovi, který nosí brýle, světlavá spolužačka je z jejich pohledu „hloupá blondýna“ a silnějšího spolužáka si do týmu v hodině tělesné výchovy také nevybírají. Když k těmto předsudkům přidáme navíc ještě podobně negativní postoje vůči příslušníkům různých etnických, národnostních, náboženských a dalších skupin, objeví se nám celá škála předsudků, které ovlivňují žáky a žákyně základních škol v jejich postojích a jednání vůči různým skupinám lidí, se kterými se denně setkávají. Může docházet ke ztotožňování pojmu předsudek a

stereotyp, žáci a žákyně základních škol nemusejí navíc zmíněným pojmům správně rozumět. Jak napovídá sám název workshopu – žáci a žákyně si mnohdy neuvědomují, že předsudkem je i ono posmívání se některým spolužákům, pojem předsudek často chápou pouze ve vztahu k etnickým či národnostním menšinám.

Cíle

- uvědomit si, že naše vlastní postoje a jednání směřované k druhým lidem jsou často ovlivněny předsudky,
- odhalit vlastní předsudky při posuzování lidí na základě prvního dojmu,
- uvědomit si, že předsudky mohou být v nás samotných často velmi hluboce zakořeněny, takže si jejich působení na naše jednání mnohdy vůbec neuvědomujeme,
- vnímat pojem předsudek v širším kontextu, nikoliv pouze ve spojení s příslušníky jiných kultur, národností či etnických skupin,
- uvědomit si, že naše jednání ovlivněné předsudky může mít na člověka, který se stal objektem takových postojů často i velmi závažné důsledky,
- vžít se do pozice člověka, vůči kterému jeho okolí jedná pod vlivem předsudků,
- přijít na to, co může v boji proti předsudkům udělat každý z nás.

Potřebné pomůcky a uspořádání prostoru

Lavice budou uspořádány do písmene „U“ tak, aby na sebe všichni viděli a aby vznikl uprostřed místnosti prostor, kde mohou probíhat některé skupinové aktivity. Bude potřeba dataprojektor, flipchart, fixy, velké papíry, lepicí hmota.

Obsah

1. Koho by sis vybral?
2. Co je to vlastně předsudek?
3. Setkal ses někdy s předsudkem?
4. Útěk před epidemií
5. Jak můžeme proti předsudkům bojovat

Alternativní aktivity

1. První dojem
2. Vymysli situaci ...

Přílohy

Příloha č. 1 – karty s identitami k aktivitě č. 4

Průřezová témata

- Osobnostní a sociální výchova – sociální rozvoj (poznávání lidí, mezilidské vztahy, komunikace), morální rozvoj (řešení problémů a rozhodovací dovednosti, hodnoty, postoje, praktická etika)

- Multikulturní výchova – kulturní diference, lidské vztahy, etnický původ, princip sociálního smíru a solidarity

Vzdělávací oblasti

- Jazyk a jazyková komunikace – český jazyk a literatura
- Člověk a společnost – výchova k občanství
- Doplňující vzdělávací obory – etická výchova

Literatura a zdroje

BERÁNKOVÁ, K., MRÁZOVÁ, E. *Každý je důležitý – vzájemně se poznávejme*. Ústí nad Labem: UJEP, 2008.

BURYÁNEK, J. et al. *Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. Praha: Varianty, 2002.

Multi-kulti na školách. Metodická příručka pro multikulturní výchovu. Bratislava: Nadácia Milana Šimečku, 2006.

PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova*. Praha: Triton, 2006.

Postup realizace aktivit

1. Koho by sis vybral?

Cíl: uvědomit si, že v běžném životě často jednáme na základě prvního dojmu, uvědomit si rizika takového výběru, i to, že se do něj často prolínají předsudky

Čas: 20 minut

Pomůcky: dataprojektor, PC, papíry, CD s fotkami

Forma práce: skupinová práce (šest skupin)

Postup práce:

Krok 1: Sdělte na úvod žákům a žákyním, že se tento workshop bude zabývat stereotypy a předsudky. Úvodní aktivita bude rozehrávací, neříkejte jim, že cílem je poukázat na způsoby, jakými jednáme a volíme v každodenním životě.

Krok 2: Rozdělte třídu na 6 skupin (aby se potom každá skupina mohla vyjádřit k jednomu slidu). Rozdejte do každé skupiny papír. Vysvětlíte žákům a žákyním, že na dataprojektoru jim budou promítány trojice fotografií s komentářem typu *S kým byste nejraději vyrazili na výlet?*, *Koho byste si vybrali jako spoluhráče na volejbalový turnaj?* apod. Vyzvěte je k tomu, aby se ve skupině vždy společně rozhodli a zapsali jejich společnou volbu na papír.

Krok 3: Přepínejte jednotlivé slidy, na každý by měla stačit asi minuta. Během této doby budou žáci a žákyně ve skupinkách diskutovat o tom, jak zvolí. Po uplynutí jedné minuty, nebo pokud uvidíte, že skupinky si už vybraly, přepněte prezentaci na další slide.

Krok 4: Po skončení prezentace mluvčí jednotlivých skupin přednese volbu skupiny spolu se zdůvodněním, proč tak vybrali. Přitom znovu pusťte prezentaci, včetně odkrytí skutečných identit osob na fotkách. K jednomu slidu se vždy vyjádří mluvčí jedné ze skupin, který uvede také důvody skupinové volby. Potom se zeptejte ostatních, zda zvolili podobně, nebo se jejich volba zcela lišila.

Krok 5: Následuje závěrečná diskuse, reflexe. Pokuste se rozpoutat diskusi pomocí následujících otázek:

Na základě čeho jste rozhodovali?

Co způsobilo to, že na první pohled někoho považovali např. za šprta?

Měla na váš výběr vliv vaše osobní zkušenost?

Jak jste se cítili v situaci, kdy jste si měli vybrat?

Myslíte si, že lze vybírat na základě těchto informací?

Doplňující informace:

*Máme tendenci soudit lidi, se kterými se setkáváme poprvé, na základě nějaké naší minulé zkušenosti s podobným člověkem. Žáci asi řeknou, že když se někdy v minulosti setkali s podobným člověkem, tak mají tendenci soudit podobně i lidi, se kterými se setkávají, aniž je blíže znali. Tady se jasně jedná o **generalizaci, či stereotypizaci** (měli by už vědět, o co jde z předchozího workshopu, pro jistotu můžete zopakovat).*

*To, že máme ale tendenci si lidi „zaškatulkovat“ je zcela normální, s lidmi, které neznáme, zkrátka jednáme na základě naší předchozí zkušenosti s lidmi podobného typu – tedy na základě určitých zobecnění. Pomáhá nám to totiž orientovat se ve světě, ve kterém žijeme. V případě lidí na fotografiích jde ale převážně o to, že ona generalizace/stereotypizace má pro ně negativní důsledky – tady se už jedná spíše o **předsudek**.*

Komentář

Výše zmíněné otázky by žáky měly přivést k myšlence:

- *že vybírali podle toho, jak jim ten člověk připadal sympatický, jaký jim na první pohled připadal (pokud řeknou, že na základě toho, jak jim ten člověk připadal na první pohled, tak vyvstává otázka: Co způsobilo to, že na první pohled někoho považovali např. za šprta?*
- *že na jejich volbu měla vliv jejich předchozí zkušenost – např. znal holku blondýnku, která byla hloupá, nebo se příliš nehodila na výlety do přírody, tak jistě i tato blondýnka bude podobná,*
- *že jim nebylo příjemné vybírat na základě prvního dojmu, protože o lidech na fotografiích nic nevěděli, a navíc si byli vědomi, že taková volba, která je založená na neznalosti člověka může mít pro něj často zásadní dopad (např. nepřijetí do zaměstnání apod.),*
- *že na základě fotografií (prvního dojmu) není možné vybírat.*

Nemá smysl aktivitu příliš protahovat. Pokud žáci nejsou příliš aktivní a diskuze nesměruje k naplnění cíle dané aktivity, pokusí se učitel osvětlit závažné body sám.

Čeho jsme si všimli

Všimli jsme si, že žáky a žákyně tato aktivita poměrně baví, protože je názorná, prezentace upoutá jejich pozornost. V některých skupinách ale žáci a žákyně mohou postrádat smysl této aktivity, protože nedospějí k očekávanému závěru, totiž že není možné na základě takto omezených informací provádět jakoukoliv volbu, že se do jejich rozhodování často mohou promítat předsudky apod. Tomu by měla napomoci lépe moderovaná diskuse.

2. Co je to vlastně předsudek?

Cíl: uvědomit si, co je to předsudek a v čem spočívá jeho nebezpečí

Čas: 15 minut

Pomůcky: velké papíry, fixy

Forma práce: skupinová práce (pět skupin)

Postup práce:

Krok 1: Rozdělte třídu do pěti skupin a zadejte úkol, aby každá skupina napsala na velký papír v bodech, co jsou to podle nich předsudky a v čem spočívá jejich nebezpečí. Napište tyto dva body na flipchart nebo na tabuli tak, aby je žáci a žákyně měli stále na očích a nemuseli se ptát.

Krok 2: Každá skupina poté předstoupí před ostatní a představí jejich pojetí předsudků, včetně nebezpečí, která z nich plynou.

Krok 3: Zaznamenávejte nejlepší poznatky o předsudcích a jejich nebezpečí na flipchart tak, abyste nakonec vytvořili společně definici vystihující podstatu předsudků a jejich nebezpečí. Srovnajte, v čem se jednotlivá pojetí předsudků lišila, co měla naopak společná. Poznatky žáků doplňte chybějícími informacemi o předsudcích. Pokuste se přitom vysvětlit pojem předsudek, jeho nebezpečí, např. v návaznosti na situace v prezentaci.

Co je to předsudek?

Pojem předsudek bývá v literatuře často spojován primárně s příslušníky jiného etnika či rasy. Tento workshop byl nazván „Předsudek má mnoho podob“, proto považují za důležité poněkud širší chápání pojmu předsudek, který tak nepředstavuje pouze apriorní negativní postoj vůči příslušníkům jiných kultur, ale také vůči mnoha skupinám lidí na základě určitých charakteristik či znaků, které vykazují. Existuje totiž velké množství předsudků – předsudek vůči věku, předsudek vůči ženám/mužům, předsudek vůči vzhledu (zejména u obézních lidí), předsudek vůči náboženství apod.

Dalo by se tedy říci, že předsudek znamená, že příslušníky různých skupin hodnotíme na základě nepřilíš podstatných vnějších znaků, namísto toho, abychom se je snažili poznat.¹

Podle Průchy jsou předsudky z psychologického hlediska zvláštní hodnotící postoje, jejichž specifickou vlastností je, že jsou předpojaté, tedy že se neopírají o objektivní znalosti osob či jevů, k nimž se vztahují, ale jedná se o subjektivní úsudky, navíc často emočně nasycené.

¹Multi-kulti na školách. Metodická příručka pro multikultúrnú výchovu. Nadácia Milana Šimečku, 2006. Str. 52

Pokud někdo sdílí předsudek o určité lidské skupině, obvykle není schopen připustit racionální argumenty, které tyto předsudky vyvracejí.²

Jak vzniká předsudek?

Pro vznik a vývoj předsudků je důležité prostředí, v němž dítě vyrůstá. Děti si tak osvojují předsudky nejprve od svých rodičů a příbuzných, později také od svých vrstevníků. Děti se již v předškolním věku naučí rozpoznávat rozdíly mezi různými rasami, či etnickými skupinami, stejně jako si všimnout odlišností některých lidí (obezita, homosexualita apod.) a do školy již nastupují s určitými předsudky a stereotypy.³

Předsudek x stereotyp

Pojmy předsudek a stereotyp bývají mnohdy považovány za synonyma, je třeba žákům a žákyňám tento rozdíl vysvětlit. Stereotyp bývá definován jako zevšeobecnující mínění o skupinách nebo objektech. Znamená to, že příslušníky nějaké skupiny či kultury hodnotíme stále stejným způsobem jen na základě vnějších nebo nepodstatných znaků či na základě nedostatečných informací. Jde tedy o určitý zafixovaný obraz, který ovlivňuje naše chování a postoje. Mezi nejznámější stereotypy patří: „blondýny jsou hloupé“, „homosexuálové mají HIV“, „Palestinci jsou teroristé“, „Francouzi pijí rádi víno“. Podstatným rozdílem tedy je, že zatímco stereotyp může být i pozitivní (např. Němci jsou precizní“), předsudek obsahuje již nějaké negativní hodnocení (např. Romové kradou). Dalo by se tedy říci, že předsudek je něco jako negativní stereotyp.⁴

V čem spočívá nebezpečí předsudků?

Tím, že lidi dopředu hodnotíme, aniž bychom je blíže poznali, a to pouze na základě toho, že máme s lidmi podobného typu nějakou špatnou zkušenost nebo patří do skupiny, vůči které zaujímáme obecně nějaký negativní postoj, tak je odsoudíme předem, aniž bychom se je snažili blíže poznat. Lidi potom odsoudíme na základě toho, jak vypadají, protože nám „zapadají“ do různých skupin, vůči kterým máme předsudky.

*Různé předsudky a stereotypy, které mají Češi vůči některým etnickým či národnostním skupinám jsou často označovány za projevy rasismu či rasové diskriminace. To ovšem není správné, protože o rasové diskriminaci, či jakákoliv jiná diskriminaci namířené vůči určitým skupinám lidí (starší lidé, muži/ženy apod.) můžeme hovořit až v případě, když dochází k nějakému jednání poškozující příslušníky různých etnických, národnostních či jiných skupin. Nelze však ztotožňovat rasismus či diskriminaci s menší oblíbeností např. některé z národnostních či etnických skupin. Odmítavý postoj či předsudek tedy ještě neznamena rasismus. Ten se projevuje až **diskriminací**, kdy jedné skupině lidí jsou upírána práva a příležitosti, jíž disponují druzí. Diskriminace je tedy situace, kdy příslušníci určité skupiny lidí*

² Průcha, J.: Multikulturní výchova. Praha: Triton, 2006. Str. 88

³ Průcha, J.: Multikulturní výchova. Praha: Triton, 2006, str. 91

⁴ Buryánek, J. et al.: *Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy. Projekt varianty 2002. Str. 34-35; Multi-kulti na školách. Metodická příručka pro multikulturní výchovu. Nadácia Milana Šimečku, 2006. Str. 53-55*

jsou znevýhodňováni ve srovnání s ostatními lidmi. Např. do firmy je přijat mladší uchazeč/uchazečka o zaměstnání, do automobilové výroby je přijat muž, ne žena (či oslovuje jako potenciální uchazeče pouze muže..)⁵

Z předsudku je již poměrně blízko k postoji, jehož jádrem je nedůvěra k odlišnostem, odchylkám, který se označuje jako xenofobie. Pokud zastáváme takový postoj vůči příslušníkům jiných ras či etnik, hovoříme o rasismu. **Rasismus** je potom souhrnné označení pro takové jednání, které překračuje pouhé vnímání rasových odlišností a přetváří se nejen v nepřátelský postoj vůči jiným rasám či etnikům, ale především v nepřátelské aktivity namířené proti příslušníkům jiných etnik či ras. Je ovšem třeba uvědomit si, co to vlastně rasismus je. To, že příslušníci každé rasové skupiny vnímají a uvědomují si specifické charakteristiky své vlastní skupiny a také odlišnosti od vlastností jiných rasových skupin, je jev zcela přirozený.

Komentář

Cílem této aktivity je zopakovat si pojem předsudek. Aktivita, kdy žáci a žákyně ve skupinách na velké papíry ztvární to, co je to podle nich předsudek, vám umožní vycházet z toho, co žáci a žákyně už vědí. Žákům a žákyním naopak umožní se nad tím, co je to předsudek a jaká jsou jeho nebezpečí, lépe zamyslet, ve skupinách prodiskutovat a ztvárnit na papír. Při prezentacích jednotlivých skupin zaznamenávejte nejvýstižnější poznatky o předsudcích a jejich nebezpečí na flipchart, na konci mají potom žáci a žákyně pocit, že takto vzniklá definice je jejich výtvořem a lépe ji přijmou za svou.

Čeho jsme si všimli

Všimli jsme si, že žáci a žákyně dobře reagují na vytváření „projektů“, na které za pomoci barevných fixů ztvární jejich pojetí daného pojmu, rádi potom svoje ztvárnění předvádějí ostatním.

Možnosti využití ve výuce

Tato aktivita má ve výuce jistě svoje využití a to v oblasti občanské nauky, rodinné výchovy ale i mnohých dalších předmětech, protože vyučující získá představu o tom, co žáci a žákyně již vědí a na co je tedy dobré navázat. Tím, že si žáci a žákyně společně definují nějaký pojem či jev, vezmou tak definici lépe za svou, než kdyby si ji přečetli v učebnici. Vyučující je při tom samozřejmě směřuje potřebným směrem.

3. Setkal ses někdy s předsudkem?

Cíl: na základě vlastní zkušenosti si ujasnit podstatu pojmu *předsudek*

Čas: 15 minut

Pomůcky: papíry, psací potřeby

Forma práce: skupinová práce

⁵ Průcha, J.: Multikulturní výchova. Praha: Triton, 2006. Str. 54-55

Postup práce:

Krok 1: Rozdělte žáky a žákyně do 5 skupin. Vyzvěte je, aby si vybavili nějakou vlastní příhodu, kdy se setkali s předsudkem, dejte jim na to minutu a potom je vyzvěte, aby si je vyprávěli ve skupině. Upozorněte žáky a žákyně, aby se při popisování příhody soustředili na to, jak se oni sami v dané situaci cítili a jak se mohl cítit ten, kdo byl objektem předsudku. Pokud by někdo nevěděl a řekl, že si nemůže na nic vzpomenout, může popsat i příhodu někoho jiného nebo scénu z filmu. Vlastní příhoda je ale lepší. Žáci a žákyně budou mít na úkol pět minut.

Krok 2: Nyní řekněte žákům a žákyním, že mají za každou skupinku vybrat jednu příhodu, včetně mluvčího, který ji všem řekne. Nijak jejich vyprávění nekomentujte, pouze můžete říci např. „Ano, to je zajímavá příhoda“ apod., zatím nehodnoťte ani opravujte žáky či žákyně, zda se jedná o předsudek či nikoliv, s takovým hodnocením vyčkejte, až všechny skupiny řeknou svoje příhody. Pokud některý z příběhů neobsahoval předsudečné jednání, zeptejte se ostatních, zda se v daném příběhu vyskytoval předsudek či nikoliv. Pokud žáci a žákyně příbězích ztotožňovali předsudek a stereotyp, zeptejte se jich na rozdíl, případně je sami vysvětlete.

4. Útěk před epidemií

Cíl: na základě vlastního prožitku si uvědomit, jaké důsledky může mít pro druhého člověka, když k němu přistupujeme na základě zkreslení, způsobeného přecenením prvního dojmu

Čas: 20 minut

Pomůcky: karty s nápisy (identitami cestujících), hnědá látka (lod'), notebook s nahrávkou zvuků moře

Forma práce:hra rolí

Postup práce:

Krok 1: Vyzvěte žáky a žákyně, aby se ztišili a zavřeli oči. Pokuste se vyvolat tak trochu dramatičtější atmosféru. Mezitím pusťte hudbu, simulující zvuky moře, ale pouze přiměřeně hlasitě tak, aby bylo dobře slyšet, jak čtete legendu.

Krok 2: Začněte vyprávět legendu o tom, že ve světě propukla smrtelná epidemie a jediným místem, které je dosud bezpečné, je opuštěný ostrov v moři, kam poplují lodí. Počet míst na lodi je ale omezený a řada lidí, kteří čekají na břehu, je stále velká. Ti, kteří už jsou na lodi, se musejí rozhodnout, koho na loď přiberou a koho ne.

Představte si, že ve světě propukla obrovská epidemie záhadné nemoci, která se projevuje tím, že člověku nejdříve ochrnou obličejové svaly, tak, že nemůže mluvit, postupně mu potom ochrnou všechny končetiny, včetně svalů, pomocí kterých fungují orgány, které člověka udržují při životě a člověk umírá. Na zemi existuje jeden ostrov v indickém oceánu, na který epidemie dosud nepronikla. Nacházíte se v indickém přístavu, kde je připravena poslední loď, kterou můžete na ostrov odplout a zachránit se tak. Počet míst na lodi je ale omezený, takže se

na ni nedostanou zdaleka všichni lidé, kteří čekají na břehu. Ti, co už jsou na lodi, se musejí rozhodnout, koho na loď ještě přiberou a koho ne...

Krok 3: Řekněte žákům a žákyním, že mezi nimi právě prochází osud, aby jim sdělil, jakou roli v daném příběhu budou hrát. Rozdejte žákům a žákyním karty s nápisem, koho budou představovat, dostane je ovšem jen část z nich (při 30ti žácích ve třídě asi 15).

Krok 4: Dále řeknete žákům a žákyním, že ti, kteří karty nedostali, už na lodi jsou, a vyzvěte je, aby si šli sednout doprostřed „účka“ z lavic na hnědé prostěradlo, které představuje loď. Zbylí žáci a žákyně zůstanou stát v půlkruhu kolem „lodi“, karty se svojí identitou budou držet před sebou tak, aby na ni lidé na lodi viděli. *Identity najdete v kopírovatelném formátu v příloze č. 1.*

1. *Člověk, který má na předloktí staré vpichy po injekční stříkačce*
2. *Asi třicetiletá obézní žena*
3. *Arab, který má s sebou černé zavazadlo*
4. *Mladá dívka, živící se jako prostitutka*
5. *Ukrajinský dělník*
6. *Člověk, který má špinavé oblečení a zapáchá*
7. *Mladá romská žena*
8. *Vietnamský majitel bistra*
9. *Starší muž, který má na sobě vězeňské oblečení*
10. *HIV pozitivní mladý muž*
11. *Starý muž o holi*
12. *Muž se zbraní*
13. *Člověk, který má po těle ošklivou vyrážku*
14. *Blondýna v růžovém kostýmku*
15. *Člověk, který má na oblečení krev*

Krok 5: Nyní žákům a žákyním vysvětlíte, že si budou dále vybírat, koho na loď přijmou a koho ne, nebudou přitom komunikovat s lidmi na břehu a ani ti nebudou do výběru zasahovat. Po příchodu nového cestujícího se i on bude zapojovat do výběru nových pasažérů. Poté, co je loď naplněna, ti, kteří zůstali na břehu, zůstali nezachráněni. Žáci a žákyně nebudou dopředu vědět, kolik lidí mohou na loď přibrat, můžete situaci komentovat slovy: „*loď už začíná být téměř naplněná*“ potom i „*loď už se začíná potápět, není možné přibrat už nikoho dalšího*“, vždy tak, aby na břehu zůstali asi tak tři lidé. Oživení v podobě vrácení jednoho cestujícího zpátky na břeh se neosvědčilo, v aktivitě by se tedy nemělo objevovat.

Po skončení aktivity si všichni sednou na svá místa. Vyzvěte žáky a žákyně, aby se zamysleli nad svými pocity při této aktivitě. Požádejte je, ať si znovu celou situaci vybaví a zkusí si představit, jaké pocity přitom měli. Nyní svoje pocity popíší – ti, kteří byli na lodi, popíší, jak se cítili v situaci, kdy si museli vybrat, ti, kteří čekali na břehu, popíší svoje pocity, když čekali, zda budou vybráni, svoje pocity popíší i ti, kteří se na loď nedostali.

Jak se cítili ti, co stáli na břehu a doufali, že je přijmou na loď?

Jak se cítili ti, co se na loď nedostali?

Jak se cítili ti, kteří si museli vybírat, koho na loď přijmou a koho ne? Bylo příjemné činit volbu?

Jak se situace obrátila, když o výběru každého nového cestujícího rozhodovali i lidé nově příchozí?

Komentář

Cílem tohoto shrnutí či případné následné diskuse by mělo být to, že si žáci a žákyně uvědomí závažnost situace, kdy o osudu člověka rozhoduje barva pleti, nebo některé další charakteristiky, na základě kterých se předpokládá jejich příslušnost ke skupině, vůči které máme předsudky. Mělo by je to přivést k myšlence, že by k ostatním lidem neměli přistupovat s předsudky nebo na základě prvního dojmu, protože to může mít pro daného člověka zcela zásadní dopad.

U těch, kteří čekali na břehu, zda budou vybráni, by měl převažovat pocit bezmoci, pocit, že o svém osudu nemohou rozhodovat, že jej nemají ve svých rukou. Tento pocit může být provázen také nemožností se obhájit, tím, že k němu ostatní přistupují ne na základě jeho skutečných schopností a vlastností, ale na základě vnějších znaků, či na základě jeho příslušnosti k určité skupině lidí.

Inspirací k této aktivitě je aktivita Kupé, kterou lze nalézt např. na webové stránce www.crdm.cz/download/publikace/zacneme_treba_takhle.pdf.

5. Jak můžeme proti předsudkům bojovat

Krok 1: Nyní vyzvěte žáky a žákyně, aby vám znovu vysvětlili, co je to předsudek, a navrhl, jak by se dalo proti předsudkům bojovat. K celkovému shrnutí můžete použít pracovní list č. 1, buď celý, nebo jen některé části.

Alternativní aktivity

1. První dojem

- Cíl:** uvědomit si, jak jenebezpečné soudit člověka na základě prvního dojmu
Čas: 15 – 20 minut
Pomůcky: 6 – 8 fotografií nalepených na papíru formátu A4, 6 – 8 krabiček pro každou fotografii, lístky papíru, fixy
Forma práce: samostatná práce, diskuse

Postup práce:

Krok 1: Po třídě jsou umístěny větší vytištěné fotografie, u každé z nich je na lavici umístěna schránka (krabička z papíru s otvorem) a volné papírové kartičky, na které budou žáci a žákyně psát první dojem, který v nich člověk na fotografii vyvolal.

Krok 2: Žáci a žákyně se pohybují po třídě, zastavují se u jednotlivých fotografií a píší svoje dojmy na připravené papíry, které následně házejí do papírové schránky. Fotografií bude po třídě umístěných asi šest až osm tak, aby nebyly příliš blízko u sebe a poskytovaly tak dostatek prostoru pro psaní dojmů. Aby nedošlo k tomu, že by se všichni nahromadili např. u první fotografie, tak žáky a žákyně rozpočítejte (při počtu 6 fotografií na 1. – 6.), ti potom okruh začínají u fotografie s číslem, které jim bylo přiděleno, a postupují po kruhu tak, aby postupně napsali na papír své dojmy ze všech fotografií.

Krok 3: Následně aktivitu vyhodnotíte, pročtou se kartičky v jednotlivých krabičkách a pokusíte se společně s třídou shrnout tyto dojmy do několika základních, které převažovaly. Ty napíšete fixy na papír do prostoru pod fotografií. Celý papír, na kterém je fotografie nalepená, bude mít ovšem ještě druhou stranu, na které bude pod fotografií napsáno více informací.

Krok 4: Papíry s prvními dojmy i reálnými popisky budou následně umístěny po třídě tak, aby žáci a žákyně mohli srovnat, jak se lišily jejich první dojmy od reálné identity lidí na fotografiích.

Krok 5: Položte třídě následující otázky:

Shodoval se váš první dojem s informacemi o člověku na fotografii, které jste následně získali?

Který popis vás nejvíce překvapil, ať již pozitivně nebo negativně?

2. Vymysli situaci....

- Cíl:** upevnit chápání pojmu předsudek
Čas: 15 minut
Pomůcky: papíry formátu A4, pro každou skupinu jeden
Forma práce: skupinová práce, hraní rolí

Postup práce:

Krok 1: Žáci a žákyně budou rozděleni do skupin, v nichž budou mít za úkol vymyslet scénář situace (popř. může být i scénka), ve které se projevuje:

Předsudek vůči rase,

*předsudek vůči pohlaví,
předsudek vůči sexuální orientaci,
předsudek vůči náboženství,
předsudek vůči vzhledu,
předsudek vůči věku.*

Lze doplnit i o další situace.

Krok 2: Skupiny, či pouze část jejich členů, předvedou ostatním scénku, zástupce skupiny popíše situaci, kterou skupina vymyslela. Ostatní budou přítom hádat, o jaký druh předsudku se jedná.

Krok 3: Jednotlivé typy předsudků napište na tabuli či flipchart.

Přílohy

Příloha č. 1 – karty s identitami k aktivitě č. 4

- 1. Člověk, který má na předloktí staré vpichy po injekční stříkačce*
- 2. Asi třicetiletá obézní žena*
- 3. Arab, který má s sebou černé zavazadlo*
- 4. Mladá dívka, živící se jako prostitutka*
- 5. Ukrajinský dělník*
- 6. Člověk, který má špinavé oblečení a zapáchá*
- 7. Mladá romská žena*
- 8. Vietnamský majitel bistra*

9. Starší muž, který má na sobě vězeňské oblečení

10. HIV pozitivní mladý muž

11. Starý muž o holi

12. Muž se zbraní

13. Člověk, který má po těle ošklivou vyrážku

14. Blondýna v růžovém kostýmku

15. Člověk, který má na oblečení krev